

СЛАВКО ГОРДИЋ

ЛЕКЦИЈЕ ЛЕТА

Велике, кипуће зелене крошње! Да их гледаш сатима. Да се пењеш и урањаш у њихове овршке, гране и огранке. Уз помисао како би наш одлазак био неупоредиво мирнији уз нечије јемство флоралне вековечности света који напуштамо.

У степи, цврчци и звезде. У граду, ни цврчака ни звезда. Ни саговорника. Језик усрдно опслужује празнословје. Нико не слуша, нико не пита. Сви паметују.

У молитвама дефилују мртви. Упамћени, махом, у бодром и ведром обличју и окружју. Као да је одједном потонуо цео један свет, без остатака. Светлији и, зачудо, живљи од садашњег.

Сиоран мисли да човек заправо и не жели спасење. Дучићев „Натпис“ читамо као молитву да смрт буде коначна, а пут у ништавило бесповратан. Андрић, на местима која нису за читанке, слави непостојање. Павловићев лирски јунак јадикује: о, да ли нас и мука васкрсења чека! Као да у замору старозаветних дуговечника од овог света пребива више истине о нама неголи у новозаветној чежњи за новим веком.

Живојин Ракочевић пише о метохијским осамљеницама – Драгици Гашић у Ђаковици, Лепосави Мазић у Клини, Стојни Недељковић у Видању и Стани Пантић у Дугим Њивама. Збиља уме да надмаши поезију. Овај пут призором оних „који своје домове и животе претварају у симболе и сведоке опстанка“. С поносом и храброшћу другују трпљење и смерност. Да се постидимо ми који патимо од врућине, досаде, зависти, нетрпљивости, незахвалности Богу и ближњима, срећи коју махом нисмо ни са чим заслужили.

Све си даље сам себи. Као ртови разбијеног стакла што просецају пластичну кесу, твој се век, разбијен у парампарчад, држи

на окупу тек истањеним сећањима и све блеђом свешћу да си то ти – у призорима и међу бићима туђим колико си туђ и сам себи.

Трчиш данима, узастопно, по живој ватри. Можда би те могао схватити и оправдати само Жан-Пјер Фај, који (у преводу Нине Живанчевић) пева како „[...] једини / који остају нормални су / пацијенти психијатријског; они су / одсечени од стварности / и њихово / понашање се не мења”. Ни поносан ни скрушен, и даље се чудиш својим очима – не докучујући откуд им толико лудости, или храбрости, да све виде друкчије од других.

После неколико година оклевања, одлучујеш да посетиш стабла која си волео – висока, лисната, граната, с кором порцелански чистом, белом, глатком. Приступ и успомену, међутим, застиру врзине дивље лозе и купине над стрмоглавим одронима и јаругама. Или је све неповратно, или је пут погрешан.

Као да смо сви, однекуд, у власти вере у своју бесмртност – било да је посредни инфантилно осећање или смртно-озбиљна догма. Доказ таквог нашег настројења – на први поглед само комичан, а притом и индиректан – пружа и наша неискорењива нада у некакав *нови њочешак*. Нема тог губитка, разочарања, болести, сазнања, укључујући и освешћење о високим годинама, који нам неће одшкринути врата у могућност, па и извесност, сутрашњег прелома садашњег стања ствари у боље, или макар друкчије.

Нагађали су: какав би био Пушкин да је дочекао старост. Несташан и неустрашив као и у младости, кад у двобоју, очекујући противников хитац, безбрижно једе трешње? На Пушкина, на Рембоа, Сент-Егзиперија и Хемингвеја помишљаш док слушаш о смрти вечитог дечака Мирослава Лазанског. Савршенство и лакоћа с којом се обављају најтежи и најопаснији послови чине од њега неразлучиво јединство пустолова и песника, какво смо сви пропевали у раним лектирама.

Невиђене поплаве у Немачкој, а оне у Кини виђене пре хиљаду година. Због непосустале пандемије празни олимпијски стадиони у Токију. Неугасиви пожари на Сицилији, у Грчкој и Турској, у Сибиру. И у мајчином ти родном месту, раније никад нигде непоменутом Горњем Храсну, недалеко од Неума. Као да се све антиутопије обистињују!

Звезде, цврци, руже, лептири, океан подневне светлости! Свет је гост и домаћин чудесне светковине. Све док те одједном, без најаве, не погоди гром досаде и бесциљности. Кључна лекција лета?

Лето је време несрећа и сећања на велике несреће. Читаш записе недавно преминуле старице о усташким погромима из 1941. и 1943. у родном ти месту. Само из једне фамилије у јаму је бачено или у кући живо спаљено петоро, из друге шесторо, из треће

осморо, из четврте деветоро. Усуд је новим сродством кобно зближио сроднике из различитих нараштаја и с различитим презименима. „Моја баба Стоја”, бележи старица, „имала је шест кћери и једног сина. Године 1941. убијен јој је син Јово, три кћери, пет зетова и шеснаесторо унучади.” Помишљао како је наша тзв. култура памћења, и кад је најживља, некорисна и немоћна пред неугасивим вулканима зла. А отпор наш узалудан? Или још увек, и после свега, ваља веровати Св. Јустину Ћелијском: „Лик човеков долази до израза, до правог раста човештва само кроз борбу са злом у човеку и свету, само преко перманентног супротстављања разним облицима зла.”

Судећи по твојим ранијим исписима, зло је и неуништиво и, у крајњој линији, необјашњиво. Тако су, обавештенији од тебе, читали Јакова Бемеа, Шелинга и Руса Сејмона Франка, који се, углавном, задовољавају закључком да човек има задатак да превазиђе зло, да га уклони, а не да га објасни. Сазнајним песимизмом, али и делатним бунтом и надом, одишу и ове четири реченице нашег Борислава Пекића: „Зло се не може ни уништити, нити из чега створити. Његова количина је стална и непромењива. Тако би можда могла да гласи нека врста закона одржања зла. Међутим, без обзира на јадне изгледе, постоји револт, постоји нада, постоји најзад Сизиф који гура свој камен.”

Читаош *Корене* – и фељтон у *Полицији* о односима Броза и Ћосића. Можда нико као они није обележио српски двадесети век. Као да у величини првог има и нечег сатанског, а у другом – анђeosко-наивног. А *Корени*, мимо свеколике важности далекометне најаве вишетомног епског документа-и-монумента као да, после свега, највише плене својим поетским пигментом, оним проблемсцима лирске милоште у виђеном и казаном – и независно од центара свести и њиховог емотивног регистра. Све чемерно, свирепо и болно у удесима и наравима протагониста ублажава свеприсутна поезија простора – преровских њива, јабучара, месечине, тишине, врба, јасенова, свитања и вечери које се „примичу дугим сенкама док стопе сунца отичу Моравом”.

Неколико кратких боравака у селу проредило и трчања и читања. У граду суша спарушила травњаке и завејала плочнике прерано опалим, шуштавим лишћем платана, јавора, липе и кошћеле. У *Лейојису* читаош Данојлићеву песму „Крај августа”, с последњим дистихом: „Човек, у предјесењу празнину доспев, / Шта је, до пусти одјек и одсев...”

Пандемија и свеопшта аутомобилска трка узимају свој данак. Учестале болести и смрти међу знанцима и сродницима. Кључа у далеком Авганистану, кључа у нашој Црној Гори. На Космету

Албанци туку српску нејач, а у Нишу Бјелогрлић Антонијевића. Као да увек с највише жара кидишу своји на своје. А ти? Поодавно пометен, некористан и сувишан у овом сумрачном предјесењем дану береш купине с Шејмасом Хинијем. Уз све друге кривице и заслуге, поезија и подмлађује? „Буде ли касни август кишан, а онда сунце / Читаву седмицу потраје, купина сазре. / Прво само једна, сјајан пурпуран грумен / Између других црвених, зелених, чврста као чвор. / Јео си ту прву, месо јој беше слатко / Као густо вино: крв лета је у њој, / Она језик боји и буди жудњу за брањем.” (Предео Срба Митровић)

Умиру и последњи међу ваљаним глумцима. Туробни дани. Афричку жегу неопозиво сменила киша и студен. Трчећи периферијским улицама, заобилазиш и прескачеш, с променљивом срећом, блатне локве. Никад ниси истрајао у испирању истине о односу и мери стварног и глумљеног у своме бивствовању. Или је свачији живот, неизбежно, мешавина и игра лажи са истином, појавног са потајним?

На дан Успенија Пресвете Богородице, на служби и причешћу, препун храм Св. Ђирила и Методија. Много младих и средовечних. Само никад никог, годинама већ, из наше твз. елите, политичке, медијске, научне, уметничке и књижевне. Није ли лаж со соли овога света?

У последњем дану августа, после кишног јутра, грануло сунце. Трчиш росним травњацима, асфалтом излепљеним разнобојним лишћем, влажним путељцима предграђа. У повратку, непознатом кућевласнику из класне нетрпелјивости и инфантног ината откидаш две-три смокве и две-три руже. С прстима умрљаним млечнобелим соком недозрелих плодова и крвљу која је, дакако, цена зреле лепоте, претураш по памћењу свакојаке наслове, од *Млека искона* и *Свејковине ружа* до Толнајевог *Крика руже*. Ту је, пре свих, и Тертулијан, који је, кажу, пре осамнаест векова, био дирнут лепотом руже, као и „једне шкољке у било којем мору, једног пера пољске птице”, те и противно мишљењу да материји нема места у божјем царству. И тако, и кад беспризорно скиташ, оно си (борхесовски речено) што читаш.

Сунце у грању, грање у сунцу! Јабланови и платани надрастају осмоспратнице. У висини и унаоколо пенасти облаци малени и непомици. Хиташ напоље, с дечачком жељом да будеш у исто време на сто места. А онда застајеш, као Десанка у своме дистиху: „Свуд бих могла да кренем, / и зато не знам куда.”

Да на растанку не зажалиш, као Коста Палама, за пропуштеним друговањем с природом! Ево те, после дуже паузе, на Шодрошу. Трчиш поред дунавског рукавца, плавог небеског огледала са

сребрнастим одблесцима, не нарушавајући глувонему осаму ретких риболоваца. Удишеш мирисе воде, песка, врбака и безимених жутих цветова. Годинама понављаш, другима и себи, како би у другом животу изучавао само ботанику и богословију.

Овде би Розанов има шта да види, дотакне, помирише и послушне: шушти опало лишће боје злата, бакра, рђе и дувана. А подаље од дрвореда, у прегорелој отави доскора цветне ливаде, тек покоји водоплав и бела удовица. Зуриш у трагове лета са осећањем неког ко ту сету доживљава први или последњи пут у веку.